

Přírodně sociální problémy

Problém růstu obyvatelstva a
jeho výživy

Problém demografický

Zdroje pro tuto přednášku

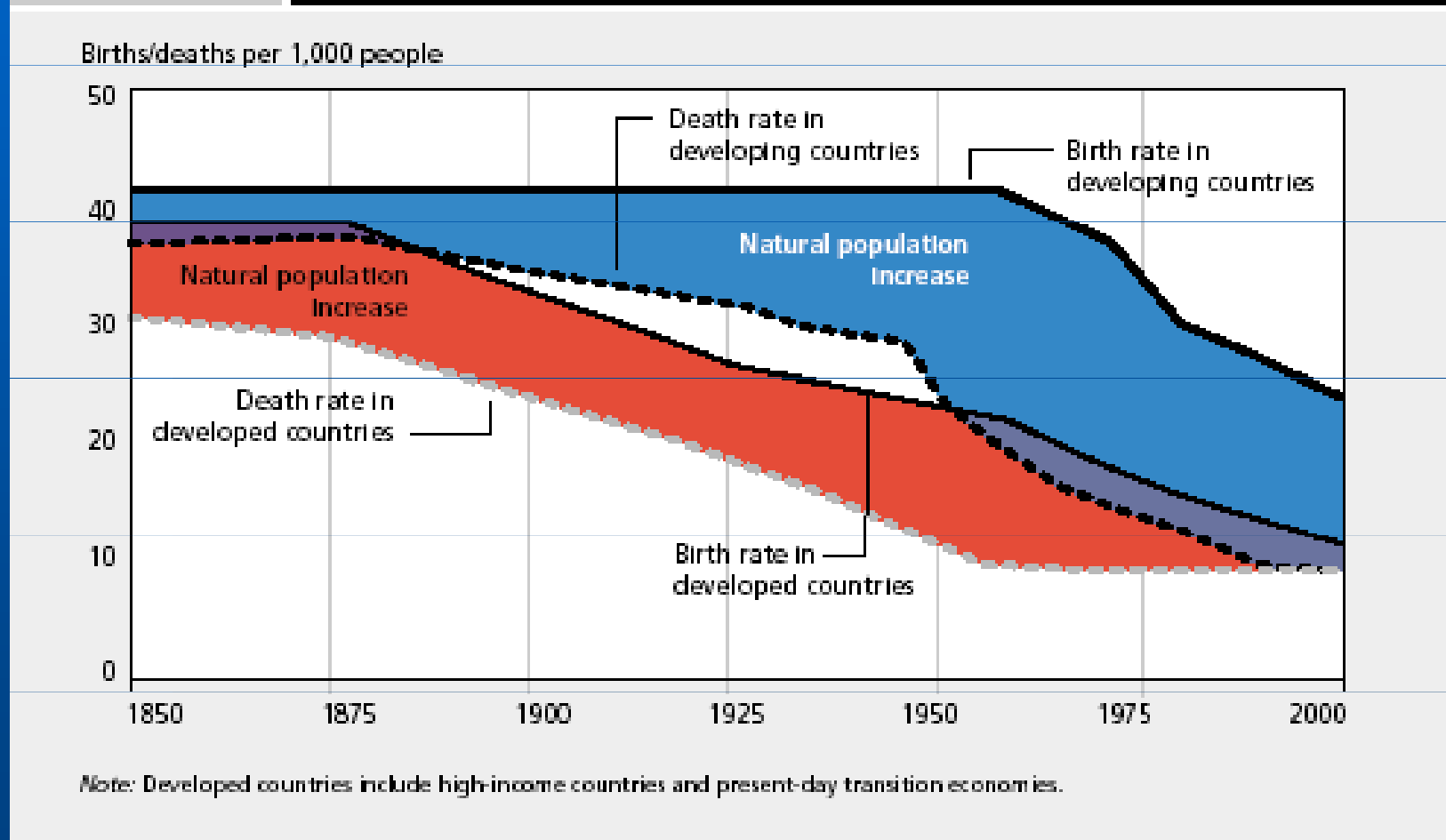
- Jeníček, Foltýn: Globální problémy a světová ekonomika, 2003
- Kaňáková: Globální problémy, 2004
- Antošová: Globální problémy lidstva, 2006
- Kartusová, Tomeš, Demografický vývoj Evropy, dosud nepublikováno
- Ivánek, materiály k výuce předmětu Globální problémy ve světové ekonomice
- <http://www.un.org/>
- <http://www.osn.cz/>
- <http://www.czso.cz/>

Struktura přednášky

- demografie obecně
- problém rozvojových zemí
- problém rozvinutých zemí
- situace v ČR

Demografická transice - schéma

Figure 3.2 Trends in birth and death rates, 1850–2000

www.worldbank.org/depweb/beyond/wren/wnrbw_03.pdf, in Kaňáková 2004

Demografická transice

- počátek demografické transice
 - vysoká porodnost
 - vysoká úmrtnost
- I. fáze demografické transice
 - rozvoj medicíny
 - zlepšování hygieny
 - nárůst porodnosti
 - pokles úmrtnosti

Demografická transice

- II. fáze demografické transice
 - změna hodnot ve prospěch preference životní úrovně
 - celková modernizace společnosti
 - pokles porodnosti
 - nízká úmrtnost
- konec demografické transice
 - moderní vyspělé ekonomiky
 - nízká porodnost
 - nízká úmrtnost

Vývoj světové populace

rok (okolo roku)	obyvatelstvo v mil.	charakteristika období
40 tis. let př. n. l.	0,1 - 1	paleolit
10 tis. let př. n. l.	10	neolit
1 tis. let př. n. l.	100	doba bronzová a železná
0	250	počátky demografické revoluce
1820	1000	
1930	2000	období největšího relativního početního růstu obyvatelstva světa
1960	3000	
1974	4000	
1987	5000	
1999	6000	

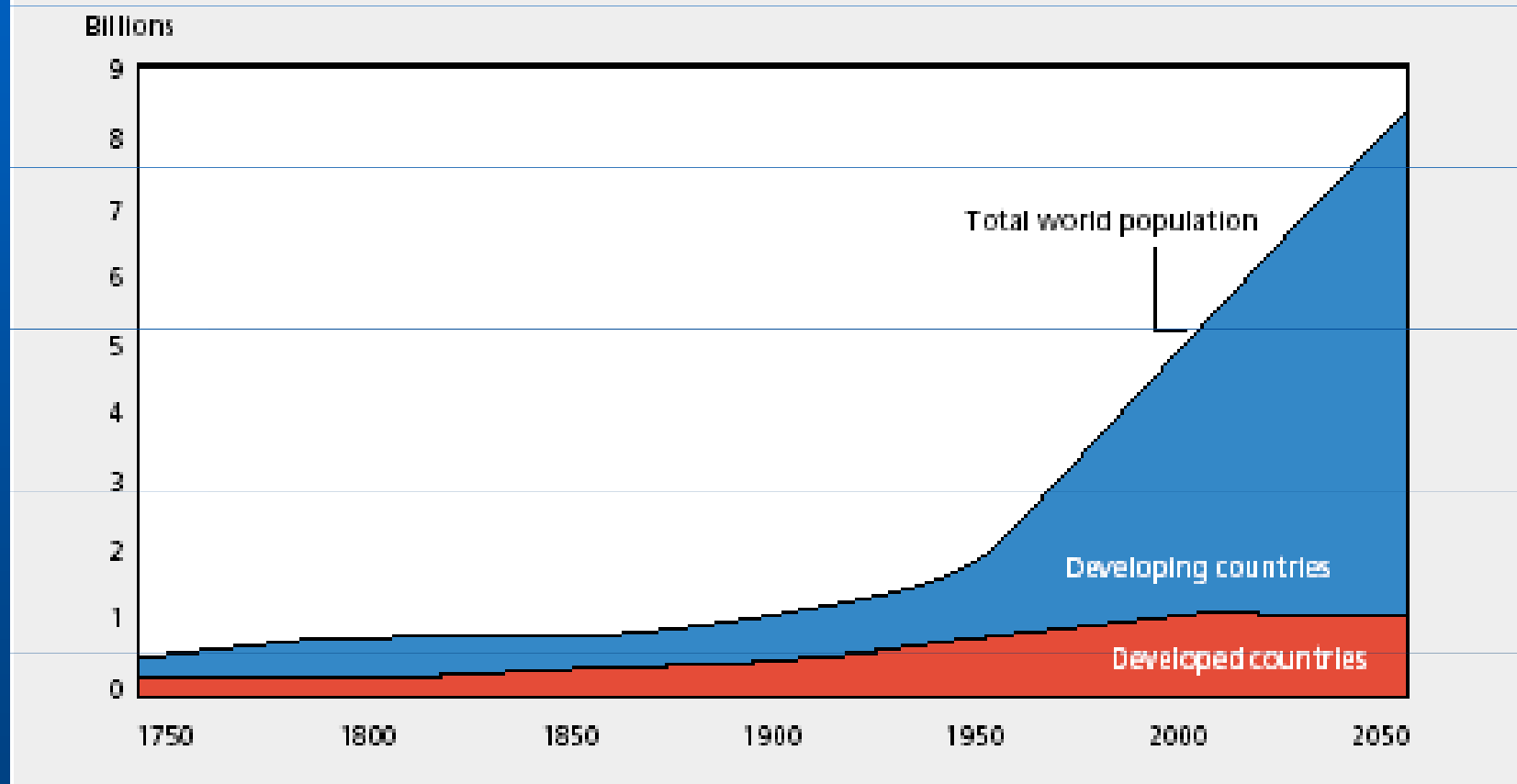
www.fse.ujep.cz/~pavlik/texty/soucasna_demograficka_situace_sveta.doc

Vývoj Světové populace

rok (okolo roku)	Obyvatelstvo v mil.	Charakteristika období
2012	6800 - 7000	relativní početní růst světového obyvatelstva se blíží nule - ukončení demografické revoluce
2025	7000 - 8000	
2040	8000 - 9000	
2060	9000 - 10000	
2100	9000 - 11000	

Světová populace, 1750-2050

Figure 3.1 World population, 1750-2050

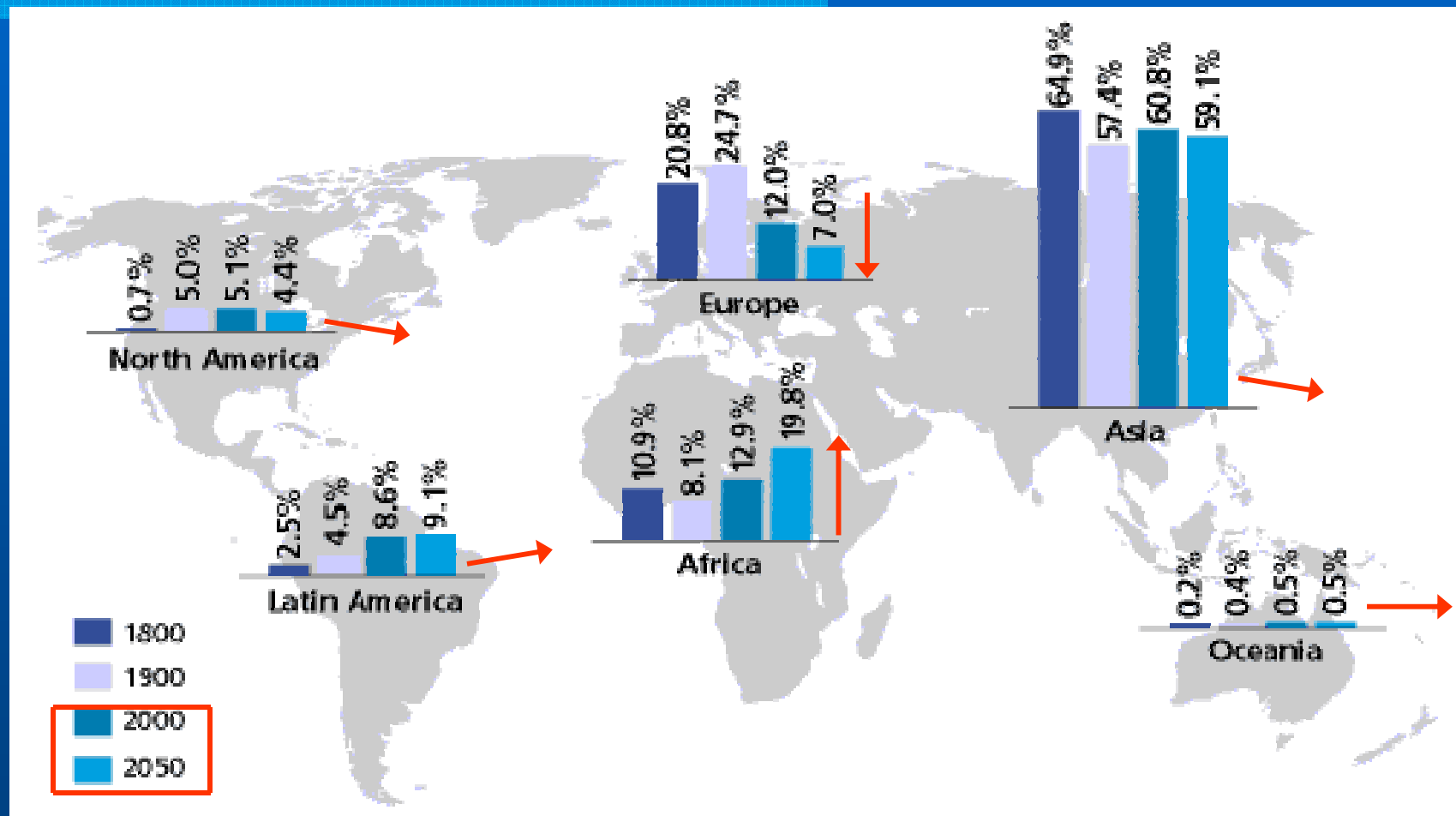
www.worldbank.org/depweb/beyond/wren/wnrbw_03.pdf, in

Kaňáková 2004

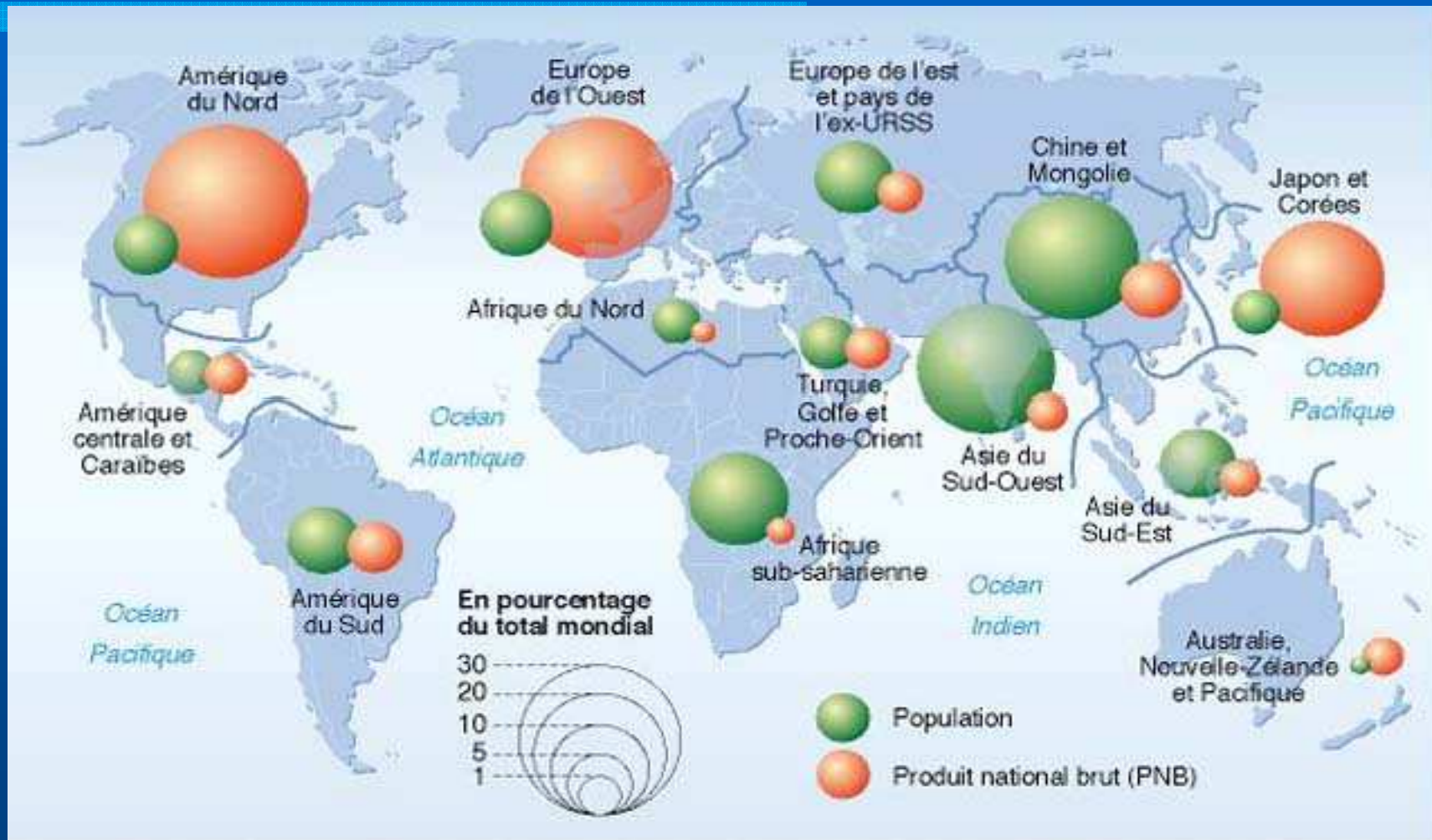
Světová demografie v číslech

- na počátku 21. století byla světová populace tvořena z 80 % obyvateli méně rozvinutých regionů
- dle prognózy OSN by v roce 2050 měla světová populace dosáhnout minimálně 7,9 maximálně 10,9 miliard, přičemž ale nárůst bude způsoben pouze nárůstem méně rozvinutého světa

Podíl populace jednotlivých regionů na celkové populaci

Rozdělení populace a produktu ve světě

Source : Banque mondiale, Washington DC, 2001 ; *Historiens et géographes*, n° 329, octobre-novembre 1990 (réactualisé en janvier 2002), Association des professeurs d'histoire et de géographie (APHG), Paris ; *Images économiques du monde 2002*, Sedes, Paris.

12

Současný svět z pohledu demografie

- vyspělé státy
 - velmi nízká porodnost
 - prodlužující se střední délka života
 - nízká úmrtnost
 - problém stárnutí populace
- rozvojové regiony
 - vysoká (ale klesající) porodnost
 - nízká úmrtnost
 - problém populační exploze

Problémy světové demografie

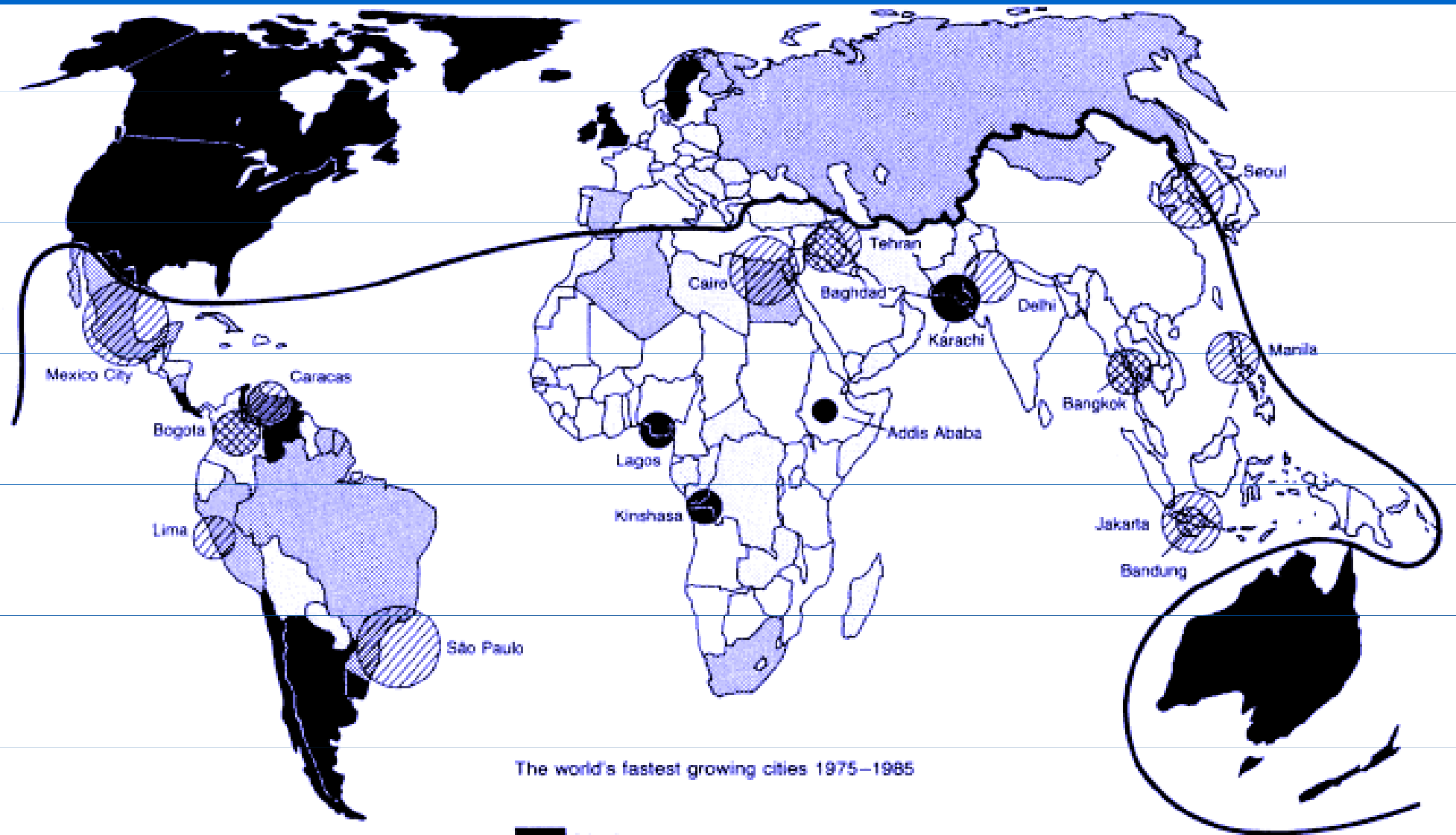
- vysoké tempo populačního růstu méně rozvinutých krajin
- populační úbytek a stárnutí obyvatelstva rozvinutých zemí

Problém rozvojových zemí

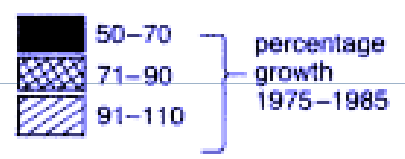
- problém potravinový (*samostatná přednáška*)
- problém urbanizace
- negativní dopad populačního růstu na životní prostředí (vyplývá také s rostoucími požadavky na spotřebu)
- nedostatek prostředků na vzdělání
- práce dětí

Problém urbanizace

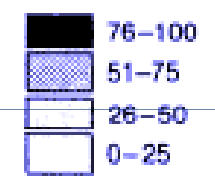
- s růstem populace dochází k nárůstu měst, jde o přirozený důsledek koncentrace zdrojů ve městech
- přeplněná města vytváří sociální, hospodářské a ekologické problémy (Olympiáda v Pekingu a problém smogu)

The world's fastest growing cities 1975-1985

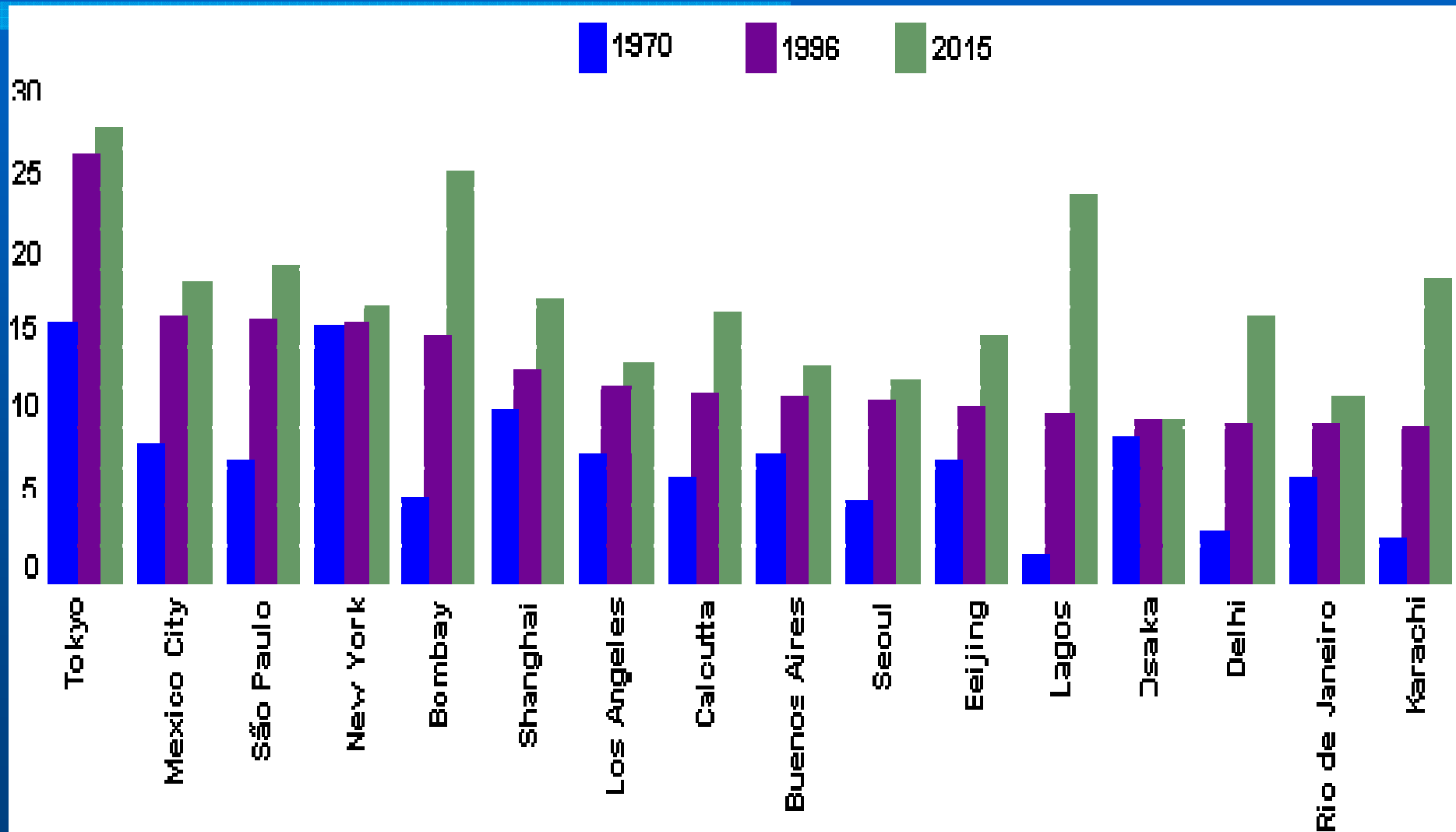
Percentage of the population of countries living in towns and cities

— The North-South Divide between Developed (North) and Third World (South) countries

Populace megaměst

Populace megaměst (v mil. obyvatel)

1960		1980		2000	
New York	14,2	Tokio	17,7	Mexiko City	25,8
Londýn	10,7	New York	15,6	Sao Paulo	24,0
Tokio	10,7	Mexiko City	14,5	Tokio	20,2
Šanghaj	10,7	Sao Paulo	12,8	Kalkata	16,5
Porúří	8,7	Šanghaj	11,8	Velká Bombaj	16,0
Peking	7,3	Londýn	10,3	New York	15,8
Paříž	7,2	Buenos Aires	10,1	Soul	13,8
Buenos Aires	6,9	Kalkata	9,5	Teherán	13,6
Los Angeles	6,6	Los Angeles	9,5	Šanghaj	13,3
Moskva	6,3	Porúří	9,5	Rio de Janeiro	13,2

Populace megaměst

- v roce 1960 4 města nad 10 mil. obyvatel
- v roce 1980 7 měst nad 10 mil. obyvatel
- v roce 1980 22 měst nad 10 mil. obyvatel

Ekonomické aspekty urbanizace

- pro: lepší možnosti dělby práce a specializace → růst výkonu
- pro: větší konkurence na trhu práce → nízké náklady na práci → příliv kapitálu → úspory z rozsahu → růst efektivnosti, růst výkonu
- proti: větší konkurence na trhu práce → nezaměstnanost

Ekonomické aspekty urbanizace

- proti: nárůst ceny půdy (stavební pozemky, nájmy...) → vysoké stavby, vznik okrajových chudinských čtvrtí, část obyvatelstva se stěhuje zpět na venkov
- proti: velká konkurence na trhu → část firem se přesouvá za „dírami“ na trhu mimo aglomeraci

Dopad populačního růstu na ekologii

- populační růst snižuje ekonomickou úroveň (HDP/ob.)
- populační růst znamená nárůst výdajů (dopravní infrastruktura...)
- rostoucí populace vytváří rostoucí požadavky na spotřebu, rostoucí spotřeba má vliv na neobnovitelné přírodní zdroje a produkci potravin
- rostoucí spotřeba sebou přináší znečištění vody, ovzduší, nakládání s odpady...

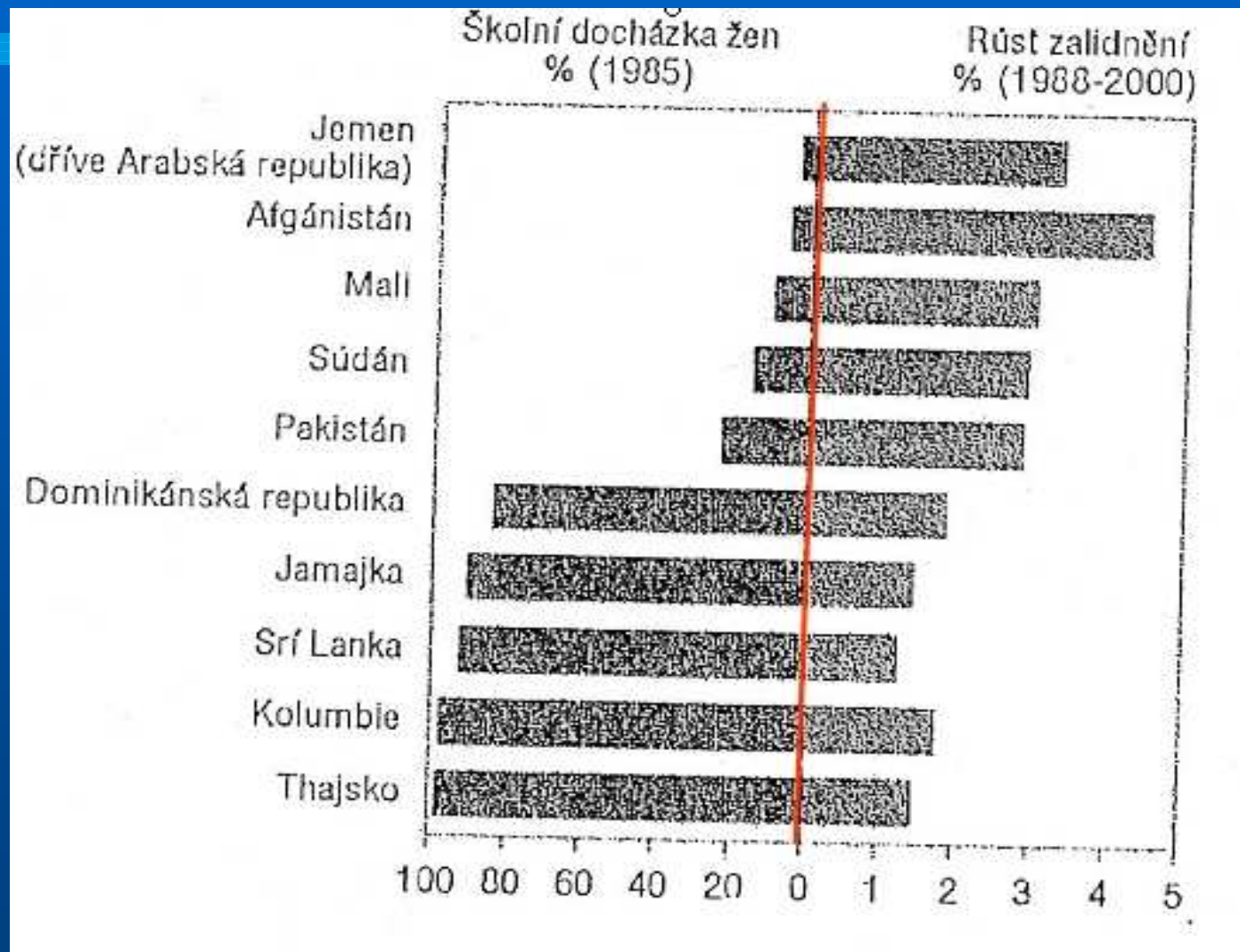
Nedostatečné vzdělání jako jedna z příčin populačního růstu

- vzdělání poskytuje schopnosti činit důležitá rozhodnutí, včetně rozhodnutí o plození dětí
- zvláště důležité je narovnání poměru mezi gramotnými ženami a muži, neboť obě pohlaví mají mít stejnou možnost rozhodovat se na základě relevantních informací

Země s nigramotností žen vyšší než 70 %, 2000

90 % nigramotných žen a více	Burkina Faso, Niger, Sierra Leone
80 – 89 % nigramotných žen	Afganistan, Benin, Guinea-Bissao, Nepál, Somálsko, Jemen
70 – 79 % nigramotných žen	Angola, Bangladéš, Středoafriická republika, Etiopie, Gambie, Guinea, Liberie, Mali, Mauretánie, Mozambik, Pákistán, Senegal

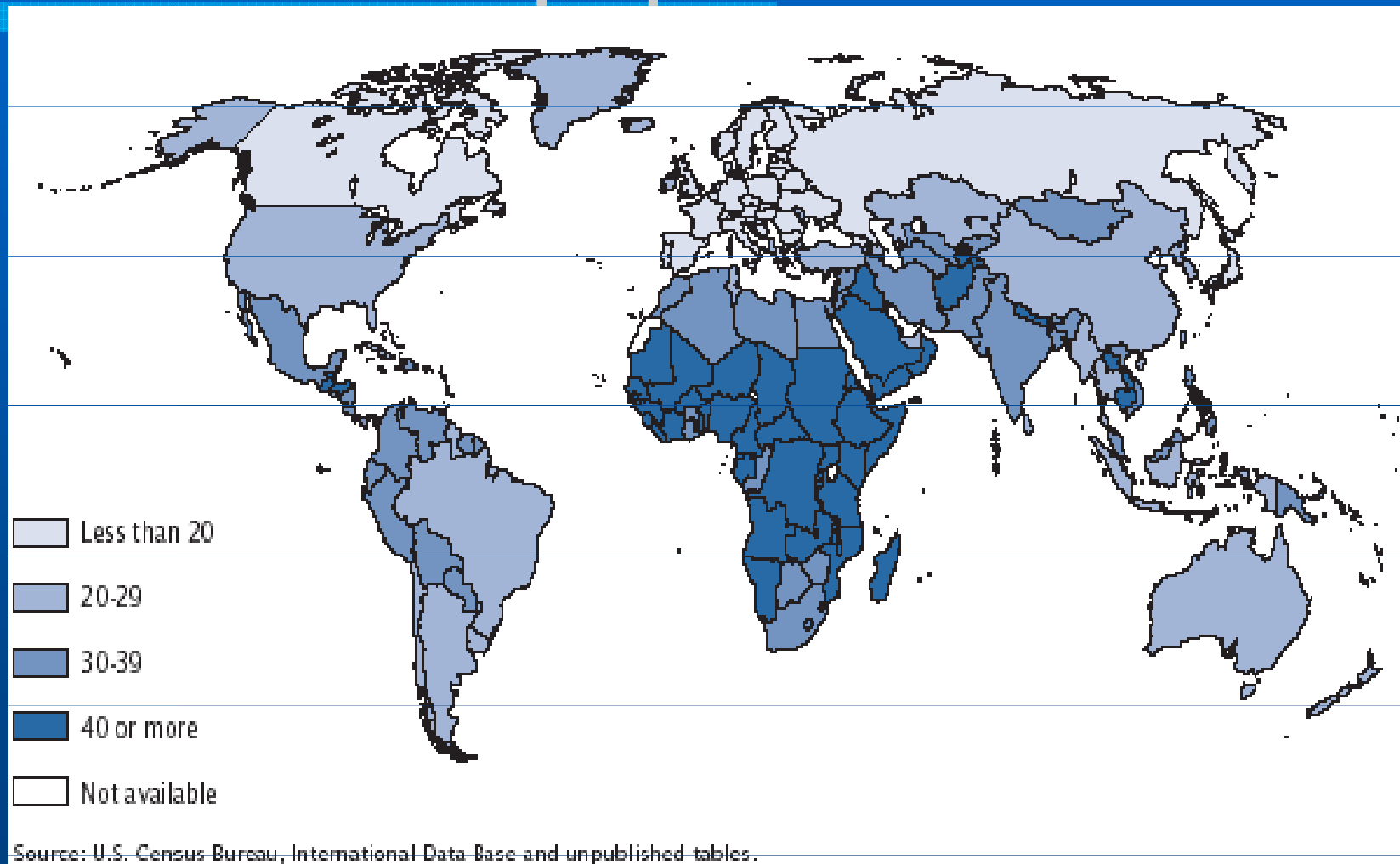
Gramotnost žen a populační růst

Práce dětí jako jeden z důsledků populačního růstu

- nízká střední délka života spolu s vysokou mírou porodnosti vede k tomu, že připadá péče o hodně dětí na relativně málo dospělých
- důsledkem této demografické struktury je neschopnost dospělých ekonomicky děti zajistit, a proto je někdy „nutností“, aby samy děti pracovaly

Podíl dětí (0-14 let) na celkové populaci

Populační růst v rozvojových zemích – diskuze nad řešeními

- Jaké jsou ekonomické důsledky populačního růstu?
- Je třeba populační růst omezovat, a máme na to právo?
- Jaké jsou způsoby omezení růstu populace?
- Které ze způsobů považujete za a které za méně vhodné a proč?

Populační růst v rozvojových zemích – možnosti řešení

- posílení postavení žen
- školní výchova a vzdělání
- omezování porodnosti (osvěta v používání antikoncepce...)
- státní zvýhodnění rodin s menším počtem dětí
- zákaz využívání dětí jako zdroj obživy
- migrace

Výhody a nevýhody jednotlivých řešení - antikoncepce

- ☑ relativně ekonomicky levné řešení
- ☑ zachována svoboda volby jedince (já se rozhodnuji zda použít/nepoužít)
- ☑ případná ochrana proti přenosným chorobám
- ☒ nejsou pohlavní choroby přirozenou regulací?

Výhody a nevýhody jednotlivých řešení – státní regulace počtu dětí

- ☑ může být účinné řešení
- ☒ v případě tvrdé regulace je omezována svoboda jedince
- ☒ špatně nastavený systém může vést k neetickému chování (Čína a holčičky)

Výhody a nevýhody jednotlivých řešení – zákaz práce dětí

- ☑ děti by mohly chodit do školy a tím by přispěly k lepšímu vývoji své země
- ☑ práce dětí je považována za neetickou
- ☒ děti jsou levnou pracovní silou, což znamená konkurenční výhodu a alespoň nějaký ekonomický výkon
- ☒ neúčinná, práce dětí je důsledkem populačního vývoje, nikoliv příčinnou
- ☒ některým rodinám by hrozilo vyhladovění

Výhody a nevýhody jednotlivých řešení – důraz na vzdělání

- ☑ přináší pozitivní dopady i v jiných oblastech než je zodpovědný přístup k plození dětí
- ☒ návštěva školy znamená nemožnost ekonomické aktivity a někdy tak bohužel i akutní nedostatek potravin

Shrnutí opatření ke stabilizaci populačního růstu

- omezování porodnosti
- regulace mezinárodní migrace
- zdokonalování zdravotní péče
- školní výchova a vzdělání
- sociální a kulturní faktory
- pozornost postavení žen

Problém rozvinutých zemí

- problém přirozeného úbytku obyvatelstva
- problém migrace *(v rámci jiné přednášky – antroposociální problémy)*
- neudržitelnost stávajících systému sociálního a zdravotního zabezpečení

Problém migrace

- přirozený úbytek obyvatel v důsledku nízké porodnosti a stárnutí obyvatel v důsledku prodlužující se střední délky života si ekonomicky vyžaduje přísun pracovníků ze zahraničí
- imigranti přináší do země jinou kulturu, což může vést k sociálním konfliktům
- imigranti znamenají levnou pracovní sílu, což může vést k růstu výkonu

Stárnutí populace v rozvinutých zemích – diskuze nad řešeními

- Jaké jsou ekonomické aspekty stárnutí?
- Je stárnutí populace negativní jev, nebo jen přirozený vývoj?
- Mají se odstraňovat příčiny stárnutí nebo pouze důsledky?
- Jaké jsou způsoby regulace demografického vývoje v rozvinutých zemích?

Stárnutí populace v rozvinutých zemích – možnosti řešení

- predefinování pojmu „starý“
- přizpůsobení systému sociálního a důchodového zabezpečení nové situaci
- rodinná a propopulační politika
- umožnění větší imigrace

...

Výhody a nevýhody jednotlivých řešení – rodinná a propopulační politika

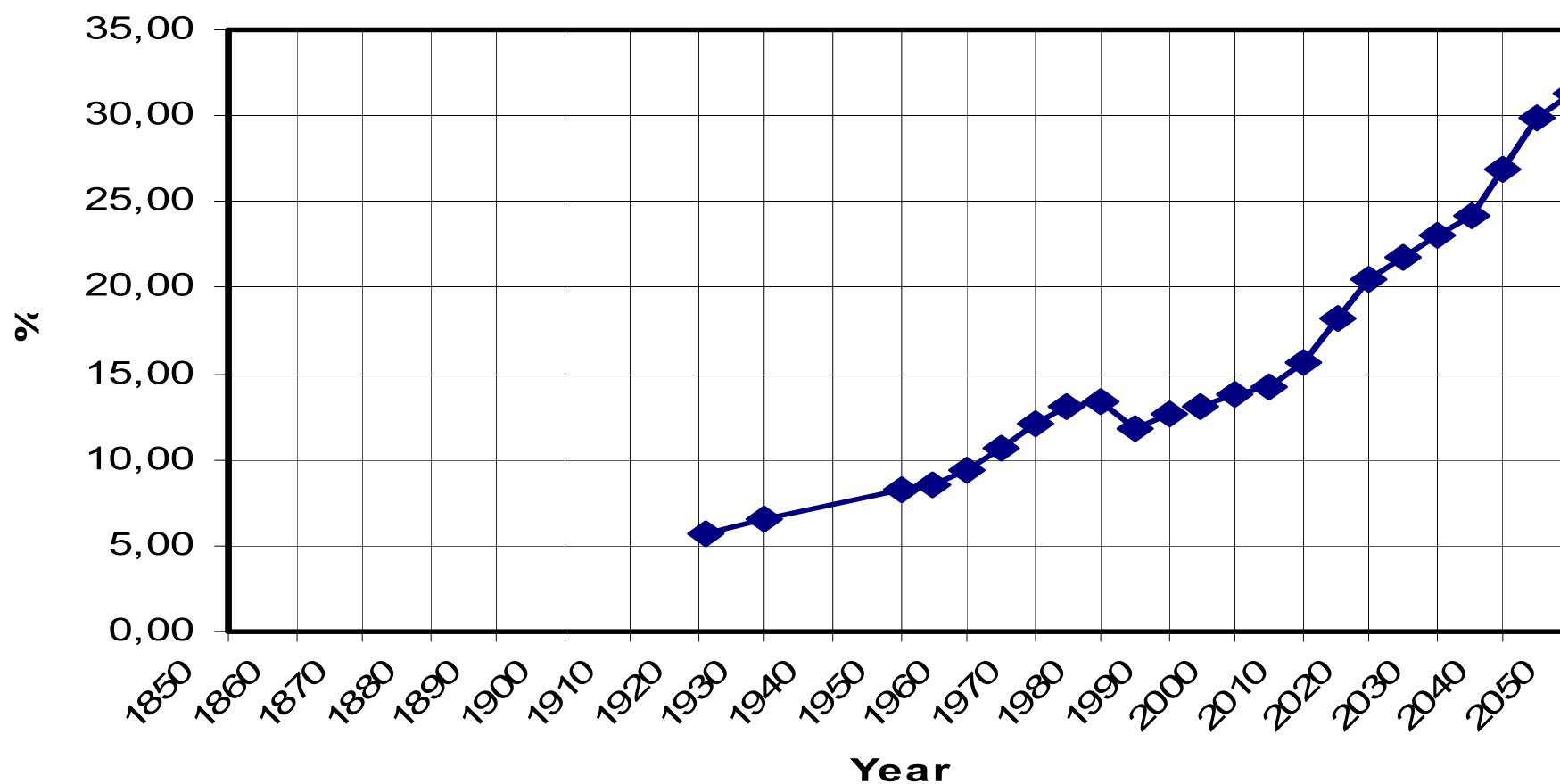
- ☑ dlouhodobý důraz na fungující rodinu může pozitivně ovlivnit její vnímání ve společnosti
- ☒ pracující ženy přispívají k růstu ekonomického výkonu
- ☒ zvýhodnění rodin s dětmi je zároveň znevýhodnění bezdětných
- ☒ etický problém, mají se rodit děti na základě přidělených prostředků

Výhody a nevýhody jednotlivých řešení – migrace

- ✓ může být účinná
- ✓ při dobrém nastavení má pozitivní ekonomické dopady (růst konkurence na trhu práce → pokles nákladů → růst efektivity)
- ✗ míšení kultur s různými hodnotami může znamenat omezení bezpečnosti
- ✗ v extrémním případě může vést k zániku určitých národů
- ✗ selektivní migrace je etický problém

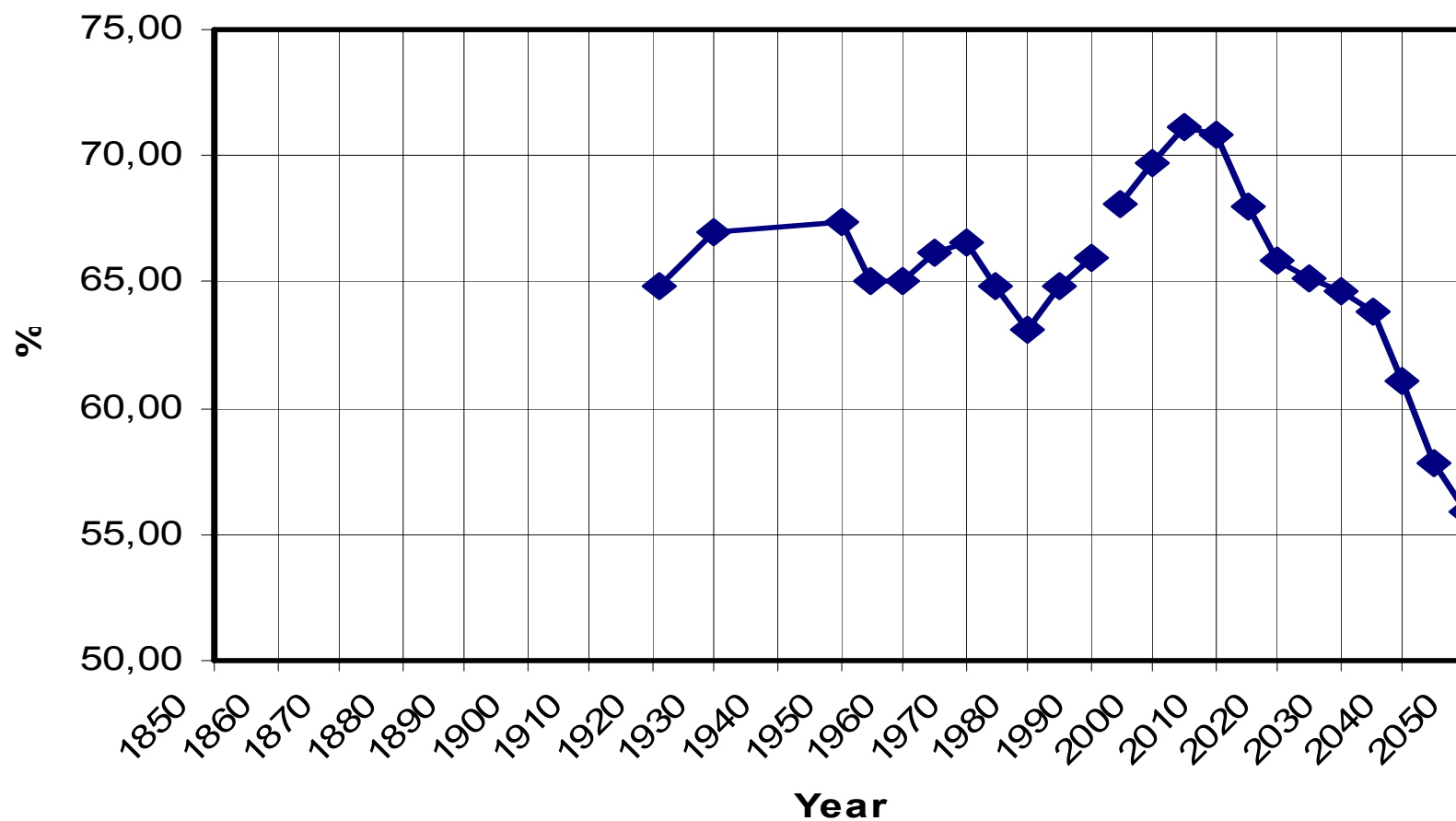
Situace v ČR

Czechoslovakia (65+)

Situace v ČR

Czechoslovakia (15-64years)

Shrnutí opatření ke zamezení negativních dopadů stárnutí obyvatel

- umožnění větší imigrace
- předefinování pojmů starý
- rodinná a populační politika
- sociální a kulturní faktory
- ...

Závěr

- demografický vývoj je nerovnoměrný
 - populační exploze v rozvojových zemích
 - stárnutí obyvatelstva v rozvinutých zemích
- existují různá opatření, která mohou tento vývoj pozměnit (zmírnit)
- každé opatření má své přínosy a náklady a to jak ekonomické, tak etické
- neměla by být zaváděna taková opatření, kde náklady převáží nad přínosy

Děkuji za pozornost.

